

To'rayeva Xusnora Ixtiyorovna

Navoiy viloyati pedagogik mahurat markazi tarbiya fani metodisti

OILAVIY MUNOSABATLAR MADANIYATINING JAMIYAT HAYOTIDAGI O'RNI VA ROLI

Annotatsiya: Ushbu maqolada oilaviy munosabatlar madaniyatining takomillashuvi jamiyat taraqqiyotiga hamda har bir oila a'zolarining jamiyatda va oilada tutgan o'rni, mavqei, bajaradigan vazifasi, jamiyat va oilaning erkak va ayol, farzandlarga munosabati, g'amxo'rliqi, ijtimoiy himoyasiga bog'liqligi shuningdek er-xotin munosabati va ota-onalik, farzandlik munosabatlaridan iboratligini tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: oila, farzand, jamiyat, taraqqiyot, mehnat, malaka, mamlakat, oilaviy munosabat, demografiya.

Аннотация: В данной статье анализируется зависимость совершенствования культуры семейных отношений от развития общества и роли, положения, выполняемой роли каждого члена семьи в обществе и семье, отношения общества и семьи к мужчинам и женщинам, к детям, заботой, социальной защитой, а также отношениями супругов и родителями, детьми.

Ключевые слова: семья, ребенок, общество, прогресс, труд, квалификация, страна, семейные отношения, демография.

Abstract: This article analyzes the dependence of improving the culture of family relations on the development of society and the role, position, role of each family member in society and the family, the relationship of society and the family to men and women, to children, care, social protection, as well as relations between spouses and parents, children.

Key words: family, child, society, progress, work, qualifications, country, family relations, demography.

KIRISH: Oilaviy munosabatlar insoniyatning barcha tarixiy bosqichlarida risoladagiday shakllangan emas, balki u yoki bu holatda jamiyatning yoki oiladagi turli hodisalarning ta'siri orqali, uning oqibatida turlicha shakllangan.

Oilaviy munosabatlar madaniyatining takomillashuvi jamiyat taraqqiyotiga hamda har bir oila a'zolarining jamiyatda va oilada tutgan o'rni, mavqei, bajaradigan vazifasi, jamiyat va oilaning erkak va ayol, farzandlarga munosabati, g'amxo'rliqi, ijtimoiy himoyasiga bog'liq bo'ladi. Oilaviy munosabatlarning yadrosini tashkil etgan er-xotin munosabatlarini tahlil etsak, bu munosabatlar jamiyat va oila o'zgarishi bilan o'zgarib borgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI: Har bir jamiyatning taraqqiyot bosqichida o'zigo xos xo'jalik tizimi va uning dinamikasi, kishilarning ijtimoiy faoliyati, turmush-tarzi, tabiiy o'sish qonunlari, turli demografik belgilari, ularni jamiyatda tutgan o'rni, ta'minot tizimi mavjud bo'ladi. Oilaning tuzilishi, o'z navbatida, oilaviy munosabatlarga va uning madaniyatining shakllanishiga bevosita bog'liqdir. Oila o'ziga xos tuzilishga, murakkab ijtimoiy xususiyatga egadir. Chunki, u o'zida biologik va ijtimoiy munosabatlarni uyg'unlashgan holda aks ettiradi. Buning boisi shundaki, oilada erkak va ayol, qon-qarindoshlik munosabatlari bilan birga ular orqali jamiyatdagi mavjud

ijtimoiy munosabatlar ham namoyon bo'ladi. Oilani doimo o'zgarib va rivojlanib turishi faqatgina oilaga ta'sir etib turuvchi munosabatlarga bog'liq bo'lmasdan, ichki oilaviy munosabatlarning o'ziga xosligiga ham bog'liqdir. Oila muammolari doirasida tadqiqotlarda oilaning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari G'.B.Shoumarov, V.M.Karimova, Z.T.Nishonova, F.A.Akramova, B.M.Umarov, M.Utepbergenov, Z.A.Rasulova, N.A.Sog'inov, X.Karimov, U.S.Saribaeva, H.U.Abdusamatov va X.Sh.Zayniddinova tomonidan ilmiy tadqiq etilgan.

Oilaning demografik tuzilishi uning ijtimoiy tuzilishining zaminidir. Oilaning ijtimoiy tuzilishi – oila a'zolarining bilim darajasi, mehnat malakasi, ya'ni ularning ijtimoiy tuzilishi uning demografik tuzilishiga, turmush madaniyatiga, oilaviy munosabatlarning axloqiy takomiliga hal qiluvchi ta'sir ko'rsatadi. Chunki har bir oila o'zining alohida demografik va ijtimoiy xususiyatlarga ega bo'lishi mumkin. Chunki u yoki bu oilada er-xotin munosabatlari bo'lmasligi, ota-ona va farzandlar munosabatlari shakllanmay qolishi mumkin. Shuningdek, oilaning shaxsiy tarkibiga bog'liq holda unda er-xotinlik, qon-qarindoshlik munosabatlari turli darajada namoyon bo'ladi. Har bir oila o'z taraqqiyotining turli bosqichlarida demografik va ijtimoiy tuzilishning o'zgarib borishi bilan oilaviy munosabatlar tuzilishi ham o'zgarib boradi. Oilaviy munosabatlar umumiy tarzda qaralganda, er-xotin munosabati va ota-onalik, farzandlik munosabatlaridan iboratdir.

NATIJALAR: Oilaning demografik tuzilishi oila turi va shaklini ifodalab, oilaviy munosabatlarning miqdoriy tomonlarini aks ettiradi. Oilaning ijtimoiy tuzilishi uning o'ziga xos xususiyatlariga ko'ra oila turlarini (ishchi, ziyoli, aralash, milliy va baynalminal) ifodalab, oilaviy munosabatlarning sifatini aks ettiradi va alohida xususiyat kasb etadi.

Mamlakatimizda mavjud oilalarning aksariyati to'liq oilalardir. To'liq oila deganda ota-ona va farzandlardan iborat oila tushuniladi. Bu tipik oilaga xos xususiyatdir. O'zbekistonning o'ziga xos xususiyati shundaki, hozirda o'zbek oilalarida katta patriarxal oila xo'jaligi ham saqlanib qolyapti. Bunda 2-3 avlod xo'jaligi umumiy bo'lib, ularning iqtisodiy birligining asosi hisoblangan oila mulki faqat oila boshlig'i qo'lida bo'ladi va hamma unga to'la bo'ysunadi. Bunday oilaning bola tarbiyasida ijobiy jihatlari ko'p.

MUHOKAMA: Bu oila turi asosan oilaviy munosabatlarni keng miqyosda amalga oshirish imkonini berdi. O'zbek oilasining tashqaridan sezilmaydigan, o'ziga xos ichki qonun-qoidalari, axloqiy mezonlari aynan mana shunday oilalarda amalga oshiriladi. Bunday oilalarning o'ziga xos xususiyatlari shundan iboratki, bunday oilalarda ertalab barvaqt turish shart. Rizq-ro'z tongda ulashiladi. Ikkinchidan, yuz-qo'lini yuvmasdan hol-ahvol so'ralmaydi, yuz-qo'lini yuvgandan so'ng kichiklar kattalarga salom beradilar. Ayollar nonushta hozirlaydilar, qiz-kelinlar hovli supurib ishga boradilar. Bunday oilalarda oila boshlig'i yoshi ulug' odam hisoblanadi. U oiladagi barcha ishlarni boshqaradi. Bunday oilalarda katta yoshlilar bolalarga, balog'atga etgan farzandlari, kelinlarga ochiq-sochiq holda ko'rinmaydilar, bachkana qiliq qilmaydilar, pardasiz so'zlarni aytmaydilar, hamma bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo'ladi.

Bunday oilalarda nafaqat oilaviy munosabat, balki qon-qarindoshlik munosabatlari madaniyati ham yuksak darajada shakllangan bo'ladi. Bu munosabatlarda milliylikning asl o'zagi namoyon bo'ladi. Bu munosabatlarning afzalligi yana shundaki, bunda qarindosh-urug'lar bilan oqibatli bo'lib yashash, farzandlarni milliy udum, qadriyatlar ruhida tarbiyalash uchun imkoniyat tug'iladi hamda ular qarindoshlar orasida ham moddiy ham ma'naviy tayanch, suyanch bo'lib yashashga odatlanadilar. Bunday oilalarda tarbiyalangan farzandlar ham barcha bilan munosabatda tezda kirishib keta oladigan, munosabat madaniyatiga rioya etadigan inson bo'lib shakllanadilar, chunki bu bolalarni bitta oila emas, bir necha oila tarbiyalaydi. Bu esa oila mustahkamligini asoslash bilan birga uning mohiyatini ham belgilaydi.

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikni qo‘lga kiritganidan keyin o‘tgan davr ichida ham siyosiy, ham ijtimoiy-iqtisodiy sohalarda katta muvafaqqiyatlarga erishildi. Biroq, bu ishlar o‘z-o‘zidan amalga oshirilayotgani yo‘q. Buning uchun eng to‘g‘ri yo‘lni tanlay bilish, barcha sohadagi, shu jumladan, demografik jarayonlardagi o‘ziga xos xususiyatlarni har tmomnlama asoslangan holda o‘rganish muhim ahamiyatga egadir.

Zero, ilmiy asoslangan demografik siyosatning amalga oshirilishi aholi salomatligini tubdan yaxshilash, oilani ijtimoiy himoya qilish, respublika ichida mahalliy aholining migratsion harakatchanligini oshirish, mehnat resurslaridan unumli foydalanish, qishloqda ish bilan bandlikni ijtimoiy-demografik jihatlarini shakllantirishni taqazo etadi. Qolaversa, aholining ko‘payib borishida oila asosiy o‘rinni egallaydi. Demografik siyosatning asosiy maqsadi oilalarni mustahkamlash, ularning farovonligini oshirishdan ibrat bo‘lmoqda. Qolaversa, bunday siyosat O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti xususiyatini, aholi sifat tarkibini yaxshilashni, sog‘lom turmush tarzini vujudga keltirish va rag‘botlantirishni nazarda tutadi.

XULOSA: Xulosa shundan iboratki oilaviy munosabat madaniyatining takomillashuvi har bir jamiyatda mavjud oila tipi, iqtisodiy taraqqiyoti va o‘ziga xosligi, xo‘jalik tizimi, turmush tarzi, tabiiy o‘sishi, turli demografik belgilarga bevosita bog‘liq bo‘ladi.

O‘zbek oilalarining o‘ziga xos xususiyati Sharqona odob-axloq qoidalariga amal qilishi, an‘anaviy oila va qarindoshlik munosabatlari madaniyatidan iboratdir.

O‘zbek oilalarida serfarzandlik ulug‘lanadi. Erta nikohdan o‘tish odat bo‘lib, nikohsiz yashash qoralanadi. Bu ham respublikamizda aholining tabiiy o‘sishi yuqoriligiga sabab bo‘lmoqda. Shuning uchun ham o‘tish davrida respublikada aholini ish bilan ta‘minlash o‘tkir muammolardan biriga aylangan. Bu muammolarning hal etilishi oilaning moddiy ahvolini yaxshilash borasida uning ijtimoiy shakllanish xususiyatlarini aniq ishlab chiqishlikni taqazo etadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Davletshin M.G., Shoumarov G‘.B. Zamonaviy o‘zbek oilasi va uning psixologik xususiyatlari. O‘zbek oilasining etnopsixologik muammolari. Respublika ilmiy-amaliy anjumani ma‘ruzalarining qisqacha bayoni. -Toshkent, 1993. 3-7 b.
2. Davletshin M.G. Oiladagi nizolar psixologiyasi va uning bartaraf etish yo‘llari./O‘zbek oilasining etnopsixologik muammolari. Respublika ilmiy-amaliy anjumani ma‘ruzalarining qisqacha bayoni.-Toshkent, 1993. - 33-34 b.
3. Захаров А.Н. Неврозы у детей и подростков. -Л.: Медицина. 1988. -С.121-180.
4. Munavvarov A.Q. Oila pedagogikasi.-T.: O‘qituvchi, 1994,-112 b.
5. Musurmonova O. Oila ma‘naviyati-milliy g‘urur. T.: O‘qituvchi, 1999. -198 b.
6. Мирхасилов С.М. О некоторых тенденциях развития современной семьи в Узбекистане.//Соц.исс-я. -1979. - №1. -С.121-123.
7. Ro‘ziqulov F.R. O‘zbek xalqi urf-odatlarining etnopsixologik xususiyatlari. O‘zbek oilasining etnopsixologik muammolari. Respublika ilmiy-amaliy anjumani ma‘ruzalarining qisqacha bayoni.- Toshkent, 1993. 156-157 b.

8. Faxrul Banot Sibg'atulloh qizi. Oila saboqlari.-T.: yozuvchi, 1992. -96 b.

9. Fitrat A. Oila yoki oila boshqarish tartiblari. // Mas'ul muharrir; D.A.Alimova. Tarj. va izohlar muallifi Sh.Vohidov.-2-nchi nashr-T.: Ma'naviyat, 2000. 46-51 b.